MUZEUL JUDEŢEAN TELEORMAN

BULETINUL MUZEULUI JUDEŢEAN TELEORMAN
SERIA ARHEOLOGIE

3 - 2011

Editura Renaissance
Bucureşti
2011

MUZEUL JUDEŢEAN TELEORMAN

BULETINUL MUZEULUI JUDEŢEAN TELEORMAN. SERIA ARHEOLOGIE 3

COLEGIUL DE REDACŢIE

Drd. Pavel Mirea, *Muzeul Judeţean Teleorman* - Redactor şef
Dr. Ecaterina Ţânţăreanu, *Muzeul Judeţean Teleorman* - Secretar de redacţie

Dr. Radian R. Andreescu, *Muzeul Naţional de Istorie a României*
Dr. Abraham van As, *Leiden University*
Dr. Douglass W. Bailey, *San Francisco State University*
Dr. Ioana Bogdan-Cătăniciu, *Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan'*
Dr. Sabin Adrian Luca, *Universitatea 'Lucian Blaga' din Sibiu, Muzeul Naţional Brukenthal*
Dr. Steve Mills, *Cardiff University*
Dr. Cristian Schuster, *Universitatea din Bucureşti, Institutul de Arheologie 'Vasile Pârvan'*
Dr. Laurens Thissen, *Thissen Archaeological Ceramics Bureau, Amsterdam*

Tehnoredactare: Pavel Mirea, Pompilia Zaharia
Corectura: Ecaterina Ţânţăreanu, Mădălina Dumitru
Consultanţi: Amelia Pannett (limba engleză), Cristi Marin (limba franceză)
Coperta: 'altar' (Starčevo-Criş) descoperit la Măgura, colecţia Muzeului Judeţean Teleorman, desen Cătălina Dănilă, machetare Pompilia Zaharia

Colegiul de redacţie nu răspunde de opiniile exprimate de către autori.

Corespondenţa, manuscrisele, cărţile şi revistele pentru schimb se vor trimite Colegiului de redacţie, pe următoarea adresă: MUZEUL JUDEŢEAN TELEORMAN, str. 1848, nr. 1, cod poştal 140033, ALEXANDRIA, jud. Teleorman, ROMANIA sau prin email: redactie_BMJT@yahoo.com; pavelcmirea@yahoo.com.

Volum editat cu sprijinul Consiliului Judeţean Teleorman

Editura Renaissance 2011
www.editurarenaissance.ro
(Editură recunoscută C.N.C.S.I.S.)
Editor: Sorin Alexandru ŞONTEA
Telefon/fax: 031.808.91.97/0744.652118
E-mail: sorinsontea@rdslink.ro

©Toate drepturile asupra acestei ediţii sunt rezervate editurii Renaissance şi Muzeului Judeţean Teleorman

ISSN 2065-5290
Tipar: ABSTRACT MEDIA SRL
Tel/fax: 031.808.91.97

IN HONOREM

VASILE BORONEANŢ - 80 ANI

TABULA GRATULATORIA

Radian Andreescu (Bucureşti)
Mircea Babeş (Bucureşti)
Alexandru Barnea (Bucureşti)
Radu Băjenaru (Bucureşti)
Carmen Bem (Bucureşti)
Maria Bitiri Ciortescu (Bucureşti)
Ioana Bogdan Cătaniciu (Cluj Napoca)
Clive Bonsall (Edinburgh)
Adina Boroneanţ (Bucureşti)
Marin Cârciumaru (Târgovişte)
Bogdan Ciupercă (Ploieşti)
Gabriel Crăciunescu (Drobeta Turnu-Severin)
Oana Damian (Bucureşti)
Paul Damian (Bucureşti)
Mişu Davidescu (Bucureşti)
Alexandru Dinu (North Dakota)
Adrian Doboş (Bucureşti)
Roxana Dobrescu (Bucureşti)
Ştefan Dorondel (Bucureşti)
Alexandru Dragoman (Bucureşti)
Florin Draşovean (Timişoara)
Valentin Dumitraşcu (Bucureşti)
Silviu Ene (Bucureşti)
Alin Frînculeasa (Ploieşti)
Luisa Fulga (Bucureşti)
Daniel Garvăn (Piatra Neamţ)
Elena Gavrilă (Bucureşti)
Mihaela Golea (Bucureşti)
Radu Harhoiu (Bucureşti)
Peter Hügel (Arad)
Pascu Hurezan (Arad)
Ana Ilie (Târgovişte)
Cătălin Alexandru Lazăr (Bucureşti)
Andrei Măgureanu (Bucureşti)
Despina Măgureanu (Bucureşti)
Dragoş Măndescu (Piteşti)
Gheorghe Mănucu Adameşteanu (Bucureşti)
Mihaela Mănucu Adameşteanu (Bucureşti)
Mark Macklin (Aberystwith)
Silvia Marinescu-Bîlcu (Bucureşti)
Sorina Mataca (Drobeta Turnu Severin)
Dragoş Măndescu (Piteşti)
Kathleen McSweeney (Edinburgh)
Marco Merlini (Roma)
Pavel Mirea (Alexandria)
Katia Moldoveanu (Bucureşti)
Alexandru Morintz (Bucureşti)
Cristina Muja (Bucureşti)
Alina Muşat (Bucureşti)
Marian Iulian Neagoe (Drobeta Turnu-Severin)
Marian Neagu (Călăraşi)
Octav Negrea (Ploieşti)
Cătălin Nicolae (Bucureşti)
Eugen Nicolae (Bucureşti)
Irina Oberlander-Târnoveanu (Bucureşti)
Nona Palincaş (Bucureşti)
Ion Pătraşcu (Alexandria)
Cătălin Nicolae Pătroi (Drobeta Turnu-Severin)
Constantin C. Petolescu (Bucureşti)
Anca Diana Popescu (Bucureşti)
Gabriel Marius Popescu (Phoenix, Arizona)
Raluca Iuliana Popescu (Bucureşti)
Valentin Radu (Bucureşti)
Petre Roman (Bucureşti)
Alexandra Comşa (Bucureşti)
Andra Samson (Bucureşti)
Valeriu Sârbu (Brăila)
Cristian Schuster (Bucureşti)
Andrei Dorian Soficaru (Bucureşti)
Nicolaie Mirițoiu (Bucureşti)
Ion Stângă (Drobeta Turnu-Severin)
Nicolae Şerban (Ploieşti)
Cristian Eduard Ştefan (Bucureşti)
Georgeta el-Susi (Reşița)
Meda Toderaş (Bucureşti)
Ion Torcică (Alexandria)
George Trohani (Bucureşti)
Alain Tuffreau (Lille)
Ecaterina Ţânţăreanu (Alexandria)
Mircea Udrescu (Liege)
Gabriel Vasile (Bucureşti)
Mihai Vasile (Bucureşti)
Mihai Gabriel Vasile (Bucureşti)
Ionel Vlad (Alexandria)
Alexandru Vulpe (Bucureşti)
Vlad Zirra (Bucureşti)

SUMAR
CONTENTS

Adina BORONEANŢ
Arheologul Vasile Boroneanţ la 80 de ani
The Archaeologist Vasile Boroneanţ at 80 Years 9

Marin CÂRCIUMARU
Omul şi arheologul Vasile Boroneanţ
Vasile Boroneanţ, the Man and the Archaeologist 19

Adina BORONEANŢ
A Suggested Chronology for the Iron Gates Mesolithic
O propunere de cronologie pentru mezoliticul de la Porţile de Fier 21

Pavel MIREA
Between Everyday and Ritual Use - 'Small Altars' or 'Cult Tables' from Măgura 'Buduiasca', Teleorman County (I): the Early Neolithic Finds
Între folosinţa cotidiană şi rituală - 'altăraşe' sau 'măsuţe de cult' de la Măgura 'Buduiasca', judeţul Teleorman (I): descoperirile din neoliticul timpuriu 41

Marin Iulian NEAGOE
Despre idolii vinčieni de tip 'tesalic' descoperiţi în teritoriul comunei Hinova, judeţul Mehedinţi
Vinča Idols of 'Thessalian' Type Discovered in Hinova Village, Mehedinţi County 59

Dimitrie C. BUTCULESCU
(editare, note, bibliografie la notele editorului şi transpunere ilustraţii de Dragoş MĂNDESCU)
Măgura Calonfirescu (Esplorațiune arheologică)
Calonfirescu Mound (Archaeological Exploration) 81

Radian ANDREESCU, Katia MOLDOVEANU
Consideraţii privind vetrele din aşezarea gumelniţeană de la Vităneşti 'Măgurice', jud. Teleorman
The Hearths Discovered at Vitănești 'Măgurice' Settlement Belonging to Gumelnița Culture, Teleorman County 103

Ana ILIE
Parure en terre cuite de la culture Gumelniţa des sites du département de Dâmboviţa (Roumanie)
Obiecte de podoabă din lut din cultura Gumelnița descoperite în aşezări din judeţul Dâmboviţa (România) 119

Ion TORCICĂ
Depozitul de lame de silex descoperit în localitatea Băbăiţa (jud. Teleorman)
Flint Blade Hoard from Băbăiţa (Teleorman County) 133

Cătălin Nicolae PĂTROI
Caracterul gumelniţean al culturii eneolitice Sălcuţa
Gumelnița Character of the Sălcuța Eneolithic Culture 143

Cristian Eduard ŞTEFAN
Aşezarea eneolitică de la Bârlăleşti - 'Stanţia', jud. Vaslui. Unele consideraţii asupra ceramicii
The Neolithic settlement from Bârlăleşti - 'Stanţia', Vaslui County. Considerations of the Ceramics 155

Daniel GARVĂN
Reprezentări ornitomorfe eneolitice din zona subcarpatică a Moldovei
Représentations néolithiques d'oiseaux découvertes dans les zones collinaires de Moldova 171

Ion PĂTRAŞCU
Câteva materiale arheologice descoperite în cetatea getică de la Orbeasca de Sus, judeţul Teleorman
Some Archaeological Finds from the Getic Fortress at Orbeasca de Sus, Teleorman County 179

Alin FRINCULEASA, Nicolae ŞERBAN, Octav NEGREA, Valentin DUMITRASCU
Date preliminare privind aşezarea medievală timpurie de la Belciug, jud. Prahova
Preliminary Data on the Early Medieval Settlement from Belciug, Prahova County 193

Bogdan CIUPERCĂ
Câteva puncte de vedere privind activităţile meşteşugăreşti şi spaţiile de 'producţie' între Carpaţi şi Dunăre în secolele VIII-X
A Discussion of Craft Activities and 'Production' Areas between the Carpathians and the Danube in the VIII-X Centuries AD 223

Ecaterina ŢÂNŢĂREANU
De la răspunsurile la Chestionarul lui Odobescu la Lista Monumentelor Istorice 2010 - judeţul Teleorman
From the Responses of Odobescu Questionnaire to the List of Historical Monument 2010 - Teleorman County 233

Cătalin LAZĂR, Cristina MUJA, Gabriel VASILE
Consideraţii teoretico-metodologice privind studiul practicilor funerare (III): contribuţiile antropologiei fizice
Theoretical and Methodological Considerations in the Study of Funerary Practice (III): the Contribution of Physical Anthropology 249

Prezentări de carte
Book Rewiews 269

Dragoş DIACONESCU
Cultura Tiszapolgár în România, Bibliotheca Brukental XLI, Editura Altip, Sibiu, 2009, 433 pagini, ISBN 978-973-117-244-6 902(498.4)
(Mihaela GOLEA, Luisa FULGA) 269

Victor Henrich BAUMANN
Noviodunum. Şantier arheologic 1995-2009, Editura Granada, Tulcea, 2010, 243 pagini, ISBN 978-973-8905-90-0
(Silviu ENE) 271

Colaboratori
Contributors 273

CÂTEVA MATERIALE ARHEOLOGICE DESCOPERITE ÎN CETATEA GETICĂ DE LA ORBEASCA DE SUS, JUDEŢUL TELEORMAN

Ion PĂTRAŞCU

Abstract: *In this article we present some of the pottery and metal objects found during excavations conducted by Emil Moscalu between 1969 and 1975. These objects are dated to the second half of the 4th century BC and possibly in the first half of next century.*

Rezumat: *În articolul de faţă sunt prezentate câteva vase ceramice şi obiecte de metal scoase la lumină prin săpăturile lui Emil Moscalu din perioada 1969-1975. Din punct de vedere cronologic aceste obiecte se plasează în a doua jumătate a secolului IV c. Chr. şi eventual în prima jumătate a secolului următor.*

Key words: *fortress; chronology; pottery; arrowheads; spear; amphoras; 4th-3rd centuries B.C.*

Cuvinte cheie: *cetate; cronologie; ceramică; vârfuri de săgeată; lance; amfore; secolele IV-III a. Chr.*

Cetatea getică de la Orbeasca de Sus, situată pe promontoriul cu acelaşi nume şi cunoscută încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea[1], a făcut obiectul cercetărilor arheologice pe parcursul a şase campanii (1969-1972, 1974-1975)[2], săpăturile de aici fiind conduse de Emil Moscalu.

Fortificaţia

Cetatea este amplasată pe malul drept al râului Teleorman, pe un promontoriu alungit al terasei acestuia, având o incintă cu suprafaţa de circa 2,5 ha. Platoul cetăţii, care are o înclinare accentuată pe direcţia nord-sud, a fost fortificat în trei perioade istorice diferite. Prima dintre acestea, constând dintr-un şanţ săpat pe latura de vest, îi aparţine culturii Glina. Cea de a doua fortificaţie, datând din epoca Hallstatt-ului timpuriu, a fost amenajată atât pe latura de vest, acolo unde platoul Cetăţii comunică cu restul terasei Teleormanului, cât şi pe latura de sud, mai puţin înaltă şi abruptă decât cele de nord şi est, constând din şanţul şi valul de pământ adiacent.

Pe latura de vest, şanţul are o deschidere de circa 20 m, adâncimea de 1,50 m, iar între acesta şi valul de pământ există o bermă de 0,50-1 m. Pe latura de sud, după cum bine observa E. Moscalu, nu se poate vorbi de un şanţ de apărare propriu zis ci mai degrabă de o escarpare a pantei din faţa valului pentru mărirea diferenţei de nivel.

În cea de a doua epocă a fierului, după cum afirma autorul săpăturilor, fără să prezinte şi argumentele necesare, se pare că a existat o fortificaţie care consta dintr-o palisadă de lemn (Moscalu şi Beda 1979: 370).

Stratigrafia

Platoul pe care se găseşte cetatea de la Orbeasca de Sus a fost, după cum am precizat mai sus, locuit în mai multe epoci istorice, iar în incinta acesteia au fost decelate cinci niveluri de locuire:

Nivelul I: Cultura Glina

Nivelul II: Cultura Tei, Zimnicea-Coslogeni

Nivelul III: Hallstatt A_1-A_2

Nivelul IV: Cultura Basarabi

Nivelul V: Secolele IV-III a. Chr.

Deşi avem de-a face cu o locuire de lungă durată, nivelul de cultură este cuprins între 1,10 m, pe latura de vest şi 1,30 m pe latura de sud. Ideea că acest promontoriu a fost folosit mai degrabă ca loc de refugiu ne este întărită de faptul că, spre interiorul cetăţii, nivelurile 'se contopesc'. La numai 25 m de valul ars de pe latura de vest depunerea arheologică măsoară 40 cm grosime, iar pe latura de sud, la 15 m de val nu mai pot fi distinse nivelurile, materialele din această zonă fiind deosebite numai tipologic (Moscalu şi Beda 1979: 369).

Locuirea

Pentru sec. IV-III a. chr., în lipsa documentaţiei, nu putem decât să constatăm că, din cele 11 şanţuri şi pe parcursul a şase campanii, a fost descoperit un număr extrem de mic de materiale arheologice (vase şi fragmente ceramice, fusaiole, obiecte de metal etc.) De asemenea, ca şi în cazul

altor cetăţi getice, locuirea s-a concentrat mai ales în apropierea fortificaţiei şi mai puţin în centrul sau spre laturile de nord şi vest ale cetăţii.

Din articolul lui E. Moscalu şi C. Beda nu rezultă că ar fi fost descoperite locuinţe sau alte complexe, cu excepţia gropilor, dintre care cea mai cunoscută este Gr. 19/1972.

Materiale descoperite în incinta 'Cetăţii'

Ca şi la Albeşti, pentru datarea locuirii din a doua epocă a feirului de pe platoul cetăţii de la Orbeasca de Sus nu au fost scoase la lumină piese cu o relevanţă cronologică ridicată. Din această cauză nu ne putem baza decât pe materialul ceramic din groapa 19/1972, un fragment ştampilat de Herakleia Pontike şi pe câteva piese de metal.

Din Gr. 19/1972 provin patru vase ceramice geto-dace şi o amforă de Chios. Unul dintre vase este o amforă lucrată cu mâna, de tip Moscalu I/f (Planşa III.1), care îşi are analogii în descoperirile de la Zimnicea (Alexandrescu 1980: fig. 18.1-6), Mărgăriteşti (Preda 1986: pl. LXII.4; LXVI.7), Pietroşani (Moscalu şi Beda 1979: 375, fig. 1.1). Al doilea vas (Planşa III.2), lucrat tot cu mâna, are forma bitronconică, cu gâtul cilindric (tip Moscalu I/e).

Din Gr. 19 provine şi un vas clopot lucrat cu mâna, cu patru butoni plaţi şi uniţi printr-un brâu alveolar (Planşa III.3). Tipul de vas din care face parte acesta (tip Moscalu III/c) este des întâlnit în aşezările şi cimitirele getice din sec. IV-III a. Chr. Astfel de vase sunt cunoscute la Albeşti (Berciu şi Moscalu 1972: 636, fig. 2.1), Bugeac (Irimia 1969: 218, fig. 26), Enisala (Simion 1974: 297 şi urm., fig. 7.6; 1976: 151), Murighiol (Bujor 1957: 251, pl. I.5), Zimnicea (Alexandrescu 1980: 67, fig. 13.1-17).

Împreună cu cele trei vase prezentate mai sus a fost descoperit şi un crater lucrat la roată, de tip Moscalu 23/c2 (Planşa III.4)[3]. Cratere de acelaşi tip sunt cunoscute la Zimnicea, în C7M1 (Alexandrescu 1980: 24, fig. 29.1), C17M8 (Alexandrescu 1980: 35, fig. 29.7) şi C19M3 (Alexandrescu 1980: 39, fig. 29.3).

Groapa 19/1972 este datată pe baza amforei de Chios descoperită împreună cu cele patru vase getice amintite (Moscalu şi Beda 1979: 369). Este vorba de o amforă cu gât cilindric, corpul zvelt şi bitronconic, iar torţile aproximativ circulare în secţiune (Planşa III.5). Tipul de amforă chiotă descris este caracteristic celei de-a doua jumătăţi a secolului IV a. Chr. (Zeest 1960: pl. V.14).

Un alt element preţios în datarea cetăţii getice de pe promontoriul de la Orbeasca de Sus îl reprezintă un mic fragment din gâtul unei amfore de Herakleia Pontike (Planşa IV.5). Pe acest fragment se mai pot citi ultimele trei litere dintr-un nume ([ΛΑ]ΚΩΝ) şi un simbol - inel - amplasat deasupra[4]. Pentru magistratul Λακον vezi Vasilenko 1980: 221, iar tipul de ştampilă, în funcţie de prezenţa prepoziţiei, se încadrează în a II-a sau a III-a grupă cronologică.

Tot în această perioadă şi probabil pe parcursul primei jumătăţi a secolului III a. Chr. ar trebui să plasăm şi cele câteva fragmente de vase 'greceşti', cu firnis negru, ce provin de la vase de mici dimensiuni (Moscalu şi Beda 1979: 370).

Un fragment ce provine de la un castron modelat cu mâna, şi care este prevăzut cu apucători în formă de potcoavă (Planşa IV.3), are analogii în morminte de pe Câmpul Morţilor de la Zimnicea, datate în a doua jumătate a sec. IV - prima jumătate a sec. III a. Chr. (C2M22, C17M35 şi C19M10).

Tot modelată cu mâna este şi ceaşca cu corp tronconic, căreia îi lipseşte toarta şi care probabil era uşor supraînălţată. Vasul este nedecorat, realizat dintr-o pastă mediu poroasă, având suprafaţa de culoare cenuşiu închisă şi cu mici denivelări[5].

De acelaşi tip este şi ceaşca fragmentară, modelată cu mâna, ce are toarta în bandă şi supraînălţată (Planşa IV.2). Aceasta este realizată dintr-o pastă poroasă, cu nisip şi pietricele, având suprafaţa lustruită, de culoare cărămizie şi pete cenuşii.

Cele două ceşti, de tip Moscalu XIX/C, au analogii la Albeşti (Moscalu 1983: pl. LVII.14), Trivalea Moşteni (Moscalu 1983, pl. LVII.16), Zimnicea (Alexandrescu 1980: fig. 28.1-8).

Un fragment de crater lucrat la roată, descoperit pe suprafaţa cetăţii, provine de la un vas de acelaşi tip cu cel descoperit în Gr. 19/1972 (Planşa IV:7).

Printre materialele ceramice descoperite în cetatea getică de la Orbeasca de Sus se numără şi câteva ţigle plate şi semicirculare, fragmentare, folosite la acoperişul diferitelor construcţii (Planşa V.1-5).

În lipsa unei cronologii generale mai bine asigurate, ţiglele de la Orbeasca de Sus par să fie cele mai timpurii piese descoperite în Câmpia Munteniei (Trohani 1988: 168).

Dar, prin calitatea foarte bună a pastei şi culoarea roşie sau roşie-cărămizie, ţiglele de la Orbeasca de Sus au fost mai degrabă aduse şi nu confecţionate aici.

Piese de metal

La materialele ceramice descoperite se adaugă trei vârfuri de lance din fier, cu secţiunea unghiulară, care au analogii în morminte din cimitirul getic de la Zimnicea 'Câmpul Morţilor'. Vârfurile de lance din cele şapte morminte de la Zimnicea datează din a doua jumătate a secolului IV a. Chr. (Alexandrescu 1980, fig. 62.1-3, 14, 15; 63.1-6; 64.1)[6].

1. Vârf de lance. Fier. Orbeasca de Sus (= O.S.) 1970, Secţiunea II, caroul 23, -0,60 m. Muzeul Judeţean Teleorman (= MJT), nr. inventar 11677 (Moscalu şi Beda 1979: 364, fig. 2.1) (Planşa VI.8).

2. Vârf de lance. Fier. O.S. 1972. MJT, nr. inventar 10019 (Planşa VII.2).

3. Vârf de lance. Fier. MJT, nr. inventar 8847 (Planşa VIII.3).

O altă categorie de arme prezentă în cetatea getică de la Orbeasca de Sus este reprezentată de săgeţi. Cinci vârfuri din bronz provenind de la astfel de arme au fost descoperite în incinta cetăţii. Este vorba de trei vârfuri de tip 'scitic', cu trei muchii şi alte două exemplare cu secţiunea triunghiulară. În spaţiul locuit de traci cele două tipuri apar obişnuit, separat sau împreună, în morminte de luptători datate în a doua jumătate a secolului IV a. Chr.[7] La Zimnicea, astfel de vârfuri de săgeată au apărut în trei morminte de pe 'Câmpul Morţilor'. În mormântul C2M10, alături de o amforă chiotă (?) şi o zăbală de tip Werner VI, se aflau cinci vârfuri de săgeată, dintre care două cu secţiunea triunghiulară, iar restul din varianta cu trei muchii (Alexandrescu 1980: 20-1).

Într-un alt mormânt, este vorba de C3M15, se găseau şase fibule de bronz şi argint, un pandantiv de aur şi nu mai puţin de 24 vârfuri de săgeată, dintre care numai trei cu secţiunea triunghiulară (Alexandrescu 1980: 23, fig. 66.4-16, 70.7-30).

Este foarte probabil că şi cele patru vârfuri de săgeată descoperite în urna din C3M15, alături de un topor din fier şi un cuţitaş, să aparţină aceloraşi variante (Alexandrescu 1980: 23).

În schimb, la Agighiol, din totalul vârfurilor de săgeată descoperite aici numai unul aparţine tipului cu secţiunea triunghiulară (Berciu 1969: Tafel 128.24), restul fiind 'cu trei aripioare' (Berciu 1969: Tafel 128.1-23, 25-46).

1. Vârf de săgeată fragmentar. Bronz. Lungimea (= L.) conservată - 2,5 cm. O.S. 1972. MJT, nr. inventar 10026 (Planşa VI.1).

2. Vârf de săgeată. Bronz. L. - 4,2 cm. O.S. 1972. MJT, nr. inventar 10027/10028 (Planşa VI.2).

3. Vârf de săgeată. Bronz. L. - 2,6 cm. O.S. 1972. MJT, nr. inventar 10025 (Planşa VI.3).

4. Vârf de săgeată. Bronz. L. - 2,9 cm. O.S. 1972. MJT, nr. inventar 10029 (Planşa VI.4).

5. Vârf de săgeată. Bronz. L. - 2,6 cm. O.S. 1972. MJT, nr. inventar 10030 (Planşa VI.5).

Altă piesă ce poate fi folosită la datarea locuirii getice de la Orbeasca de Sus este o aplică discoidală, din bronz (Planşa VII.1). Aceasta este decorată cu un şir de mici globule realizate prin ciocănire, pe margine. Două piese asemănătoare ca formă, dimensiuni şi decor au apărut la Teliţa, în M6, mormânt ce se datează pe baza celor doi kantharoi elenistici în a doua jumătate a secolului IV a. Chr. (Simion şi Cantacuzino 1962: 377, fig. 5.18, 21; 379).

Printre piesele de metal descoperite în incinta cetăţii de la Orbeasca de Sus se află şi trei cuţitaşe din fier. Primul este un cuţit cu lama dreaptă, de dimensiuni reduse, a cărui lungime totală nu depăşea 15-16 cm (Planşa VII.4). Al doilea, de dimensiuni apropiate, are lama curbă, cu tăişul dispus pe partea concavă (Planşa VII.5). Tot cu lama dreaptă este şi a treia piesă, numai că aceasta are lama mult mai lungă (Planşa VII.6).

În 11 morminte de la Zimnicea (C2M16, C3M15, C10M65, C10M108, C10M111, C18M31, C18M37, C18M68, C19M3, C19M5, C19M13, se aflau tot atâtea cuţitaşe, iar dintre acestea în patru cazuri ele se asociau cu arme (lance, spadă sau topor).

Aceeaşi asociere - cuţitaş cu vârf de lance - o întâlnim şi în mormântul tumular de la Peretu (Moscalu 1990: 136, 139, Abb. 4.7-8).

1. Cuţit fragmentar. Fier. O.S. 1974, Secţiunea IX, caroul 2, -0,40 m. MJT, nr. inventar 11716 (Planşa VII.4).

2. Cuţit. Fier. O.S. 1970, Secţiunea III, caroul 13, -0,40-0,60 m. MJT, nr. inventar 8852 (Planşa VII.5).

3. Cuţit. Fier. O.S. 1970, Secţiunea III, caroul 3, -0,40-0,60 m. MJT, nr. inventar 11678 (Planşa VII.6).

Lotul pieselor de metal descoperite aici este completat de două brăţări din bronz, una întreagă, cu capetele simple şi ascuţite (Planşa VI.6)[8], iar cea de-a doua fragmentară şi semicirculară în secţiune (Planşa VI.7)[9].

În cetatea de la Orbeasca de Sus a fost descoperit un topor cu aripioare (Planşa VI.9)[10]. Topoare de acest tip au apărut pe un teritoriu întins, din sec. VII şi până în sec. IV a. Chr. În lipsa relaţiei stratigrafice şi numai pe baze tipologice este dificil să ne pronunţăm în ceea ce priveşte cronologia acestei piese. Situaţia este complicată cu atât mai mult cu cât în cetatea de la Orbeasca de Sus au fost identificate atât o locuire Basarabi cât şi una din sec. IV-III a. Chr., toporul în cauză putând aparţine oricăruia din cele două niveluri. Pe teritoriul României se cunosc alte 7 astfel de topoare[11], dintre care două par să aparţină epocii geto-dace timpurii. Este cazul pieselor de la Buneşti, jud. Vaslui (Bazarciuc 1983: 252, fig. 1.2.) şi Coţofenii din Dos, jud. Dolj (Zirra 1994: 77-8, fig. 5.1).

Cronologia cetăţii getice de la Orbeasca de Sus

Momentul de început al cetăţii getice de la Orbeasca de Sus a fost propus de autorul săpăturilor, fie la sfârşitul sec. V a. Chr. (Moscalu 1983: 251, nota 186), fie în a doua jumătate a sec. IV a. Chr. (Moscalu şi Beda 1979: 369) şi a fost influenţat de datarea amforei de Chios descoperită în Gr. 19/1972. În fapt, trecerea spre varianta amforelor chiote cu corp zvelt, pântece unghiular şi picior conic, de felul celei descoperite la Orbeasca de Sus, se produce începând din al doilea sfert al sec. IV a. Chr.[12], dar răspândirea acestora în mediul tracic şi nord pontic se realizează după mijlocul secolului IV a. Chr.[13]

Datarea cetăţii de la Orbeasca de Sus în a doua jumătate a sec. IV a. Chr. este confirmată de un fragment ce provine de la o amforă de Herakleia Pontike, ştampilat cu numele magistratului Lakon (Planşa IV.5), ce apare asociat cu inelul (Vasilenko 1980: 221).

Mai este de amintit faptul că toate celelalte materiale prezentate (vase ceramice, vărfuri de săgeată, vârfuri de lance, aplica discoidală) îşi au analogii în morminte din spaţiul tracic datate în a doua jumătate a sec. IV-primele decenii ale sec. III a. Chr.

În ceea ce priveşte caracterul funcţional, la Orbeasca de Sus avem de-a face cu o cetate getică ridicată în a doua jumătate a sec. IV a. Chr., fortificată cel puţin cu o palisadă, cu puţine urme de locuire în interiorul ei, concentrate în apropierea valului, între care şi arme specifice[14].

Note

1. Este foarte probabil ca situl de pe raza localităţii Orbeasca de Sus, trecut de C. Bolliac în 1874 printre obiectivele în care abundă ceramică dacică şi pre-istorică, să fie cel din punctual 'Cetate' (Măndescu 2001: 20). Spre aceeaşi concluzie ne trimite şi Pantele Georgescu, cel care face o scurtă referire la descoperirile arheologice de pe raza localităţii Orbeasca de Sus şi care aminteşte 'Valea Cetăţuiei' (Georgescu 1897:173).

2. Cercetările au constat din 11 şanţuri, ce au secţionat atât fortificaţia cât şi incinta cetăţii (1969: SI; 1970: S II-IV; 1971: S V, S VI; 1972: SVII, S VIII; 1974: S IX, S X; 1975: S XI. Rezultatele cercetărilor au fost publicate într-o foarte mică măsură, la patru ani de la încheierea săpăturilor, articolul în cauză tratând sistemul de fortificaţie şi doar tangenţial celelalte aspecte ale locuirii (Moscalu, Beda 1979: 368-73.). Câteva vase ceramice provenind din cetatea getică de la Orbeasca de Sus au fost publicate în Moscalu: 1983).

3. Pe baza calităţii deosebite a pastei şi angobei, precum şi a decorului incizat, E. Moscalu crede că exemplarul de la Orbeasca de Sus ar putea fi un import.

4 Fragmentul de amforă a fost descoperit în Secţiunea III, caroul 14. MJT, nr. inventar 25304.

5. Vasul are diametrul la gură de 10 cm, cel al bazei de 6 cm, iar înălţimea de 5,5 cm. O.S., 1970, Secţiunea IV, caroul 3. MJT, nr. inventar 8836.

6. Vârfuri de lance cu secţiune asemănătoare au o evoluţie lungă în timp. Astfel de arme sunt prezente în morminte aparţinând grupului cultura Padea-Panagiurski Kolonii, din a doua jumătate a sec. II - I a. Chr.

7. Pentru descoperirile din context funerar şi bibliografia vezi Teleagă şi Zirra 2003: 89-92.

8. Brăţară din bronz. Secţiunea V, -0,20-0,40 m. MJT, fără nr. inventar.

[9.] Brăţară din bronz. Fragment. O.S. 1974, MJT, nr. inventar 11718.

[10.] Topor cu aripioare (Ärmchenbeil). Fier. H = 12,5 cm. O.S. 1972. MJT, nr. inventar 10018.

[11.] Bârlad - Trestiana (Petrescu-Dîmboviţa 1958: 61, fig. 2.1-2), Cernat (Szekely 1966: 210, fig. 5.4), Ferigile (Vulpe 1967: 64, 118, fig. 19.16), Popeşti - Nucet (Vulpe 1957: fig. 19.1), Vinţu de Jos (Popa şi Berciu 1964: 93, fig. 1.6).

[12.] Lawall 2005: 34, fig. 3.C, D; 44; 49, tab. 2.

[13.] Amfore de acest tip sunt datate în aşezările din zona nord pontică după mijlocul sec. IV a. Chr. şi mai ales la sfârşitul acestuia şi începutul sec. III a. Chr. În aşezarea de la Panskoe I (Ucraina), zona U7, au fost descoperite amfore de Chios cu picior conic asociate cu amfore ştampilate thasiene ale magistratului Kleitos, datate circa 350 a. Chr. (Stolba 2005: 159). În Gr. 11, ce aparţine celei de-a două perioade de locuire din aşezarea Usad'ba Litvinenko (Crimea, Ucraina), au fost descoperite fragmente de amfore chiote cu picior conic, datate la sfârşitul sec. IV a. Chr., fragmente de amfore din Chersones cu ştampila magistratului Agasikles, grupa 1A, datate în anul 290 a. Chr., fragmente de amfore thasiene şi de Herakleia Pontike, precum şi câteva fragmente de kantharoi, ultimii datând de la sfârşitul sec. IV a. Chr. şi perioada următoare (Bylkova 2005: 218-19). Amfore chiote datând de la sfârşitul sec. IV a. Chr. şi începutul secolului următor au fost descoperite şi în aşezarea de la Belozerskoe, în gropi aparţinând nivelul superior (Bylkova 2005: 221, fig. 6: 7).

[14.] Pentru armele geţilor şi tracilor în general: Herodot, VII, 75; Tucidide, II, 96, 1; Xenofon, VI, 1, 5.

Bibliografie

Alexandrescu, A.D. (1980) 'La nécropole gète de Zimnicea', *Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Nouvelle Série* 24: 19-126.

Bazarciuc, V. (1983) 'Cetatea geto-dacică de la Buneşti, jud. Vaslui', *Studii şi Cercetări de Istorie Veche şi Arheologie* 34(3): 249-73.

Berciu, D. (1969) 'Das thraco - getische Fürstengrab von Agighiol in Rumänien', *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts, Frankfurt am Main* 50 (1969/1971): 209-65, pl. 110-39.

Berciu, D. şi Moscalu, E. (1972) 'Cercetări în cetatea de la Albeşti (jud. Teleorman)', *Studii şi Cercetări de Istorie Veche* 23(4): 633-40.

Bylkova, V.P. (2005) 'The Chronology of Settlements in the Lower Dnieper Region', in V. Stolba and L. Hannestad (eds.) *Chronologies of the Black Sea Area in the period c. 400-100 BC,* Black Sea Studies 3, pp. 217-47, Aarhus.

Bujor, E. (1957) 'Săpăturile de salvare de la Murighiol', *Materiale şi Cercetări Arheologice* 3: 247-54.

Georgescu, P. (1897) *Dicţionarul Geografic, Statistic, Economic şi Istoric al judeţului Teleorman*, Bucureşti, Stabilimentul grafic I. V. Socecu.

Herodot (1964) 'Istorii' în Vl. Iliescu, V.C. Popescu şi Gh. Ştefan (coord.) *Izvoare privind Istoria Romîniei*, vol. I, pp. 26-71, Bucureşti: Ed. Academiei R.P.R.

Irimia, M. (1969) 'Noi cercetări arheologice în cimitirul II geto-dacic de la Bugeac, com. Ostrov, jud. Constanţa', *Pontice* II: 23-42.

Lawall, M. (2005), 'Negotiating Chronologies: Aegean Amphora Research, Thasian Chronology, and Pnyx III', in V. Stolba and L. Hannestad (eds.) *Chronologies of the Black Sea Area in the period c. 400-100 BC,* Black Sea Studies 3, pp. 31-67, Aarhus.

Măndescu, D. (2001) 'Cezar Bolliac. Pagini uitate din zorii arheologiei româneşti', *CICSA-Buletinul Centrului de Istorie Comparată a Societăţilor Antice* 3: 17-28.

Moscalu E. (1983) *Ceramica traco-getică*, Bucureşti: Muzeul Naţional de Istorie, Biblioteca muzeologică.

—— (1990) 'Das thrako-getische Fürstengrab von Peretu in Rumänien', *Bericht der Römisch-Germanischen Kommission des Deutschen Archäologischen Instituts*, Frankfurt am Main: 130-90.

Moscalu, E., Beda, C. (1979) 'Noi cetăţi traco-getice', *Cercetări Arheologice, Muzeul de Istorie al RSR* 3: 361-73.
Petrescu-Dîmboviţa, M. (1958), 'Objets hallstattiens trouvés à Bîrlad', *Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Nouvelle Série* 1: 59-67.
Preda, C. (1986) *Geto-dacii din bazinul Oltului Inferior. Dava de la Sprâncenata*, Bucureşti: Ed. Academiei R.S.R.
Popa, Al. şi Berciu, D. (1964) 'Contribution a l'étude des depôts d'objects hallstattiens', *Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Nouvelle Série* 8: 87-100.
Szekely, Z. (1966) 'Beiträge zur Kenntnis der Frühhallstattzeit und zum Gebrauch des Eisen Rumänien', *Dacia. Revue d'archéologie et d'histoire ancienne. Nouvelle Série* 10: 209-19.
Simion, G. (1974) 'La culture geto-dace du Nord de la Dobroudja dans la lumière des découvertes d'Enisala', *Thracia* 3: 291-304.
—— (1976) 'Les Getes de la Dobroudja septentrionales du VI e au I er siecle av. n. e.', *Thraco-Dacica* I: 143-63.
Simion, G., Cantacuzino, G. I. (1962) 'Cercetările arheologice de la Teliţa (com. Poşta, r. Tulcea, reg. Constanţa', *Materiale şi Cercetări Arheologice* VIII: 373-82.
Stolba, Vl., F. (2005) 'Hellenistic Chersonesos: Towards Establishing a Local Chronology', in V. Stolba and L. Hannestad (eds.) *Chronologies of the Black Sea Area in the period c. 400-100 BC,* Black Sea Studies 3, pp. 153-77, Aarhus.
Teleagă, E. şi Zirra, V. (2003) *Die Nekropole des 6.-1. Jhs. v.Chr. von Istria Bent bei Histria. Archäologische Untersuchungen zur Bevölkerung in der westlichen Schwarzmeerregion*, Rahden/Westf.: Marie Leidorf GmbH.
Trohani, G. (1988) 'Materiale de construcţie din lut ars descoperite în aşezările geto-dace', *Thraco-Dacica* IX: 161-70.
Tucidide (1964) 'Istorii' în Vl. Iliescu, V.C. Popescu şi Gh. Ştefan (coord.) *Izvoare privind Istoria Romîniei,* vol. I, pp. 74-7, Bucureşti: Ed. Academiei R.P.R.
Vasilenko, V.A. (1980) 'Zametki o Gerakleiskih kleimah', *Sovetskaja Arheologija* 3-4, 1980: 217-24.
Vulpe, A. (1967) *Necropola tumulară de la Ferigile. Monografie Arheologică*, Bucureşti: Ed. Academiei R.S.R.
Vulpe, R. (1957) 'Şantierul arheologic Popeşti', *Materiale şi Cercetări Arheologice* III: 227-46.
Xenofon (1964) 'Anabasis' în Vl. Iliescu, V.C. Popescu şi Gh. Ştefan (coord.) *Izvoare privind Istoria Romîniei,* vol. I, pp. 96-9, Bucureşti: Ed. Academiei R.P.R.
Zirra, V.V. (1994) 'Cronologia obiectelor mărunte din aşezarea întărită de la Coţofenii din Dos/Dolj', *Mousaios* IV(I): 71-90.

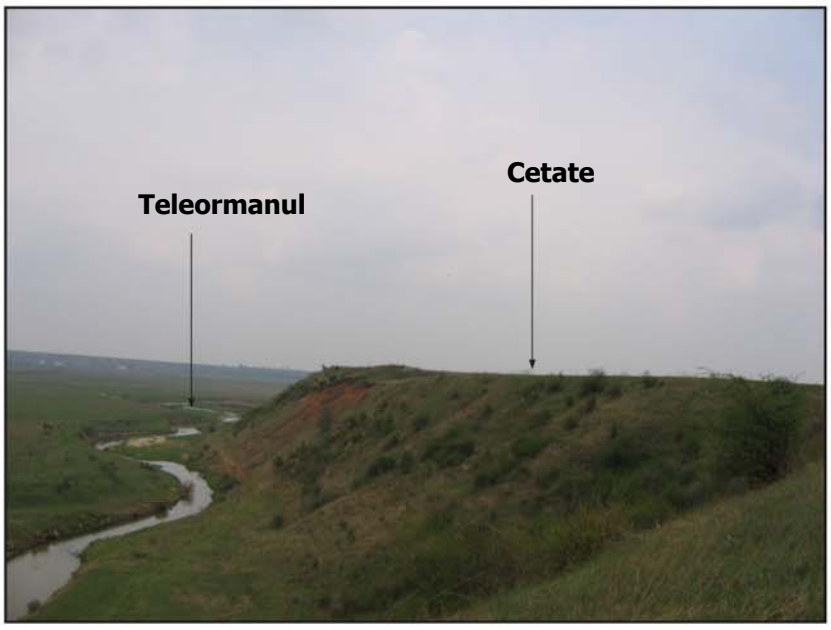

1

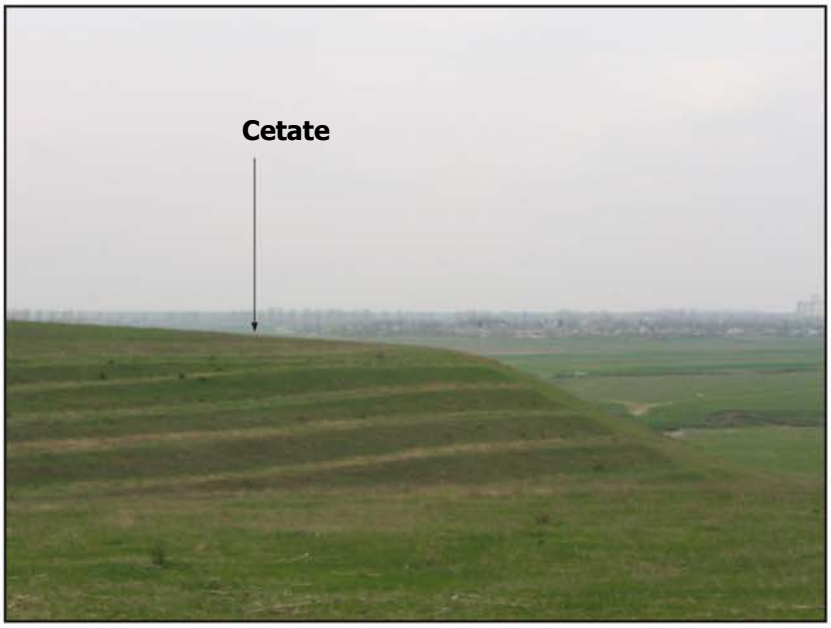

2

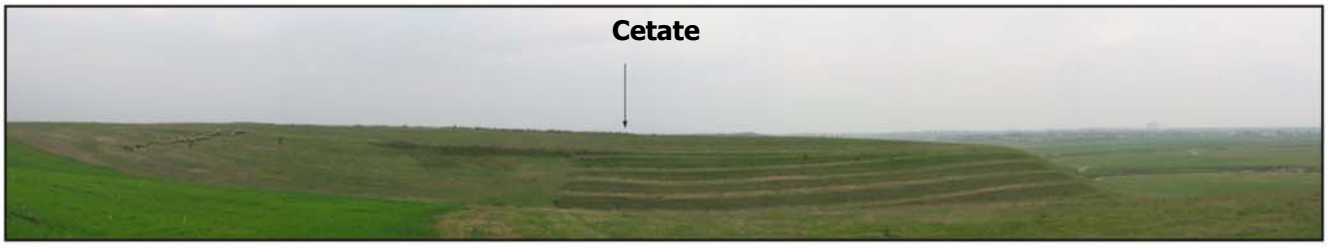

3

Planşa I. Orbeasca de Sus 'Cetate'. 1 vedere dinspre nord; 2 latura de sud; 3 vedere panoramică a 'Cetăţii' (foto P. Mirea).

Orbeasca de Sus 'Cetate'. 1 view from the north; 2 south side; 3 panoramic view (photos P. Mirea).

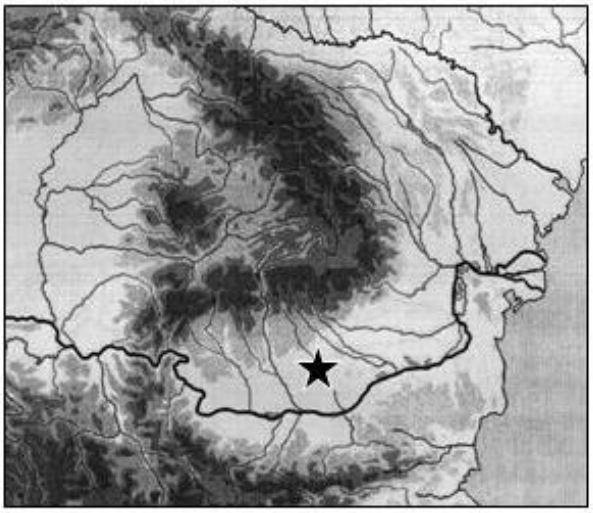

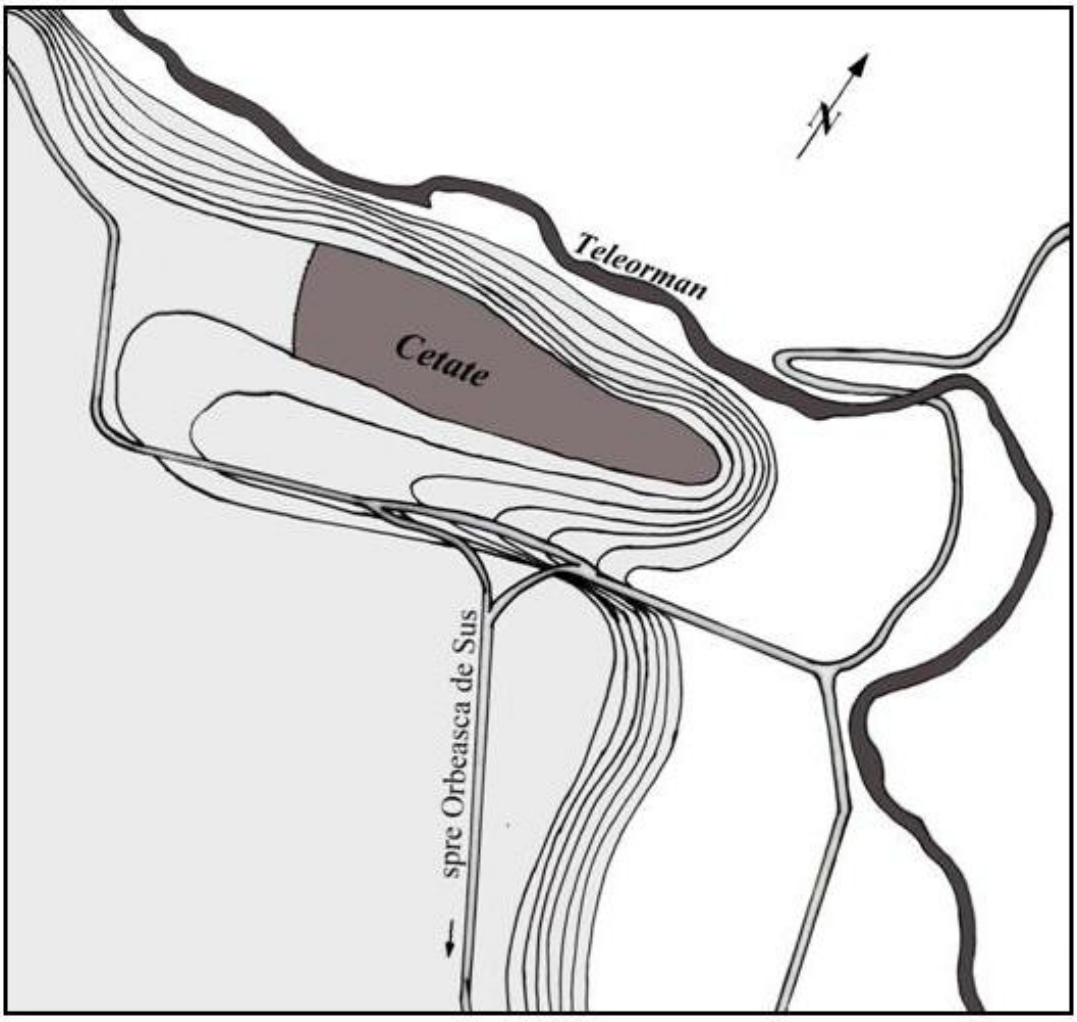

Planşa II. Orbeasca de Sus 'Cetate'. Plan de încadrare în zonă (după fotografie aeriană).
Orbeasca de Sus 'Cetate'. The location of the fortress (from an aerial photo).

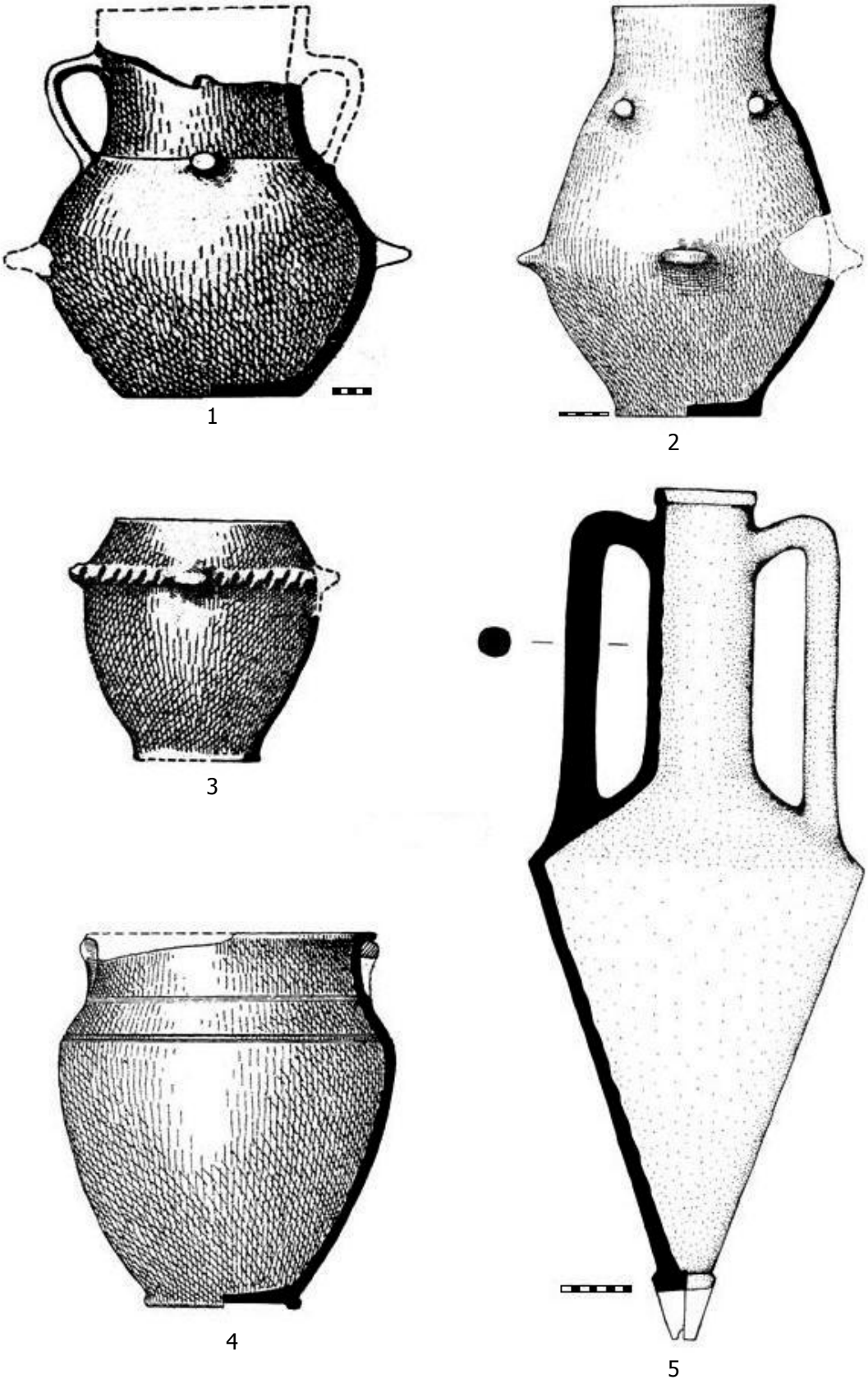

Planşa III. Orbeasca de Sus 'Cetate'. 1-5 Gr. 19/1972 (1-4 după E. Moscalu).
Orbeasca de Sus 'Cetate'. 1-5 Pit no.19/1972 (1-4 after E. Moscalu).

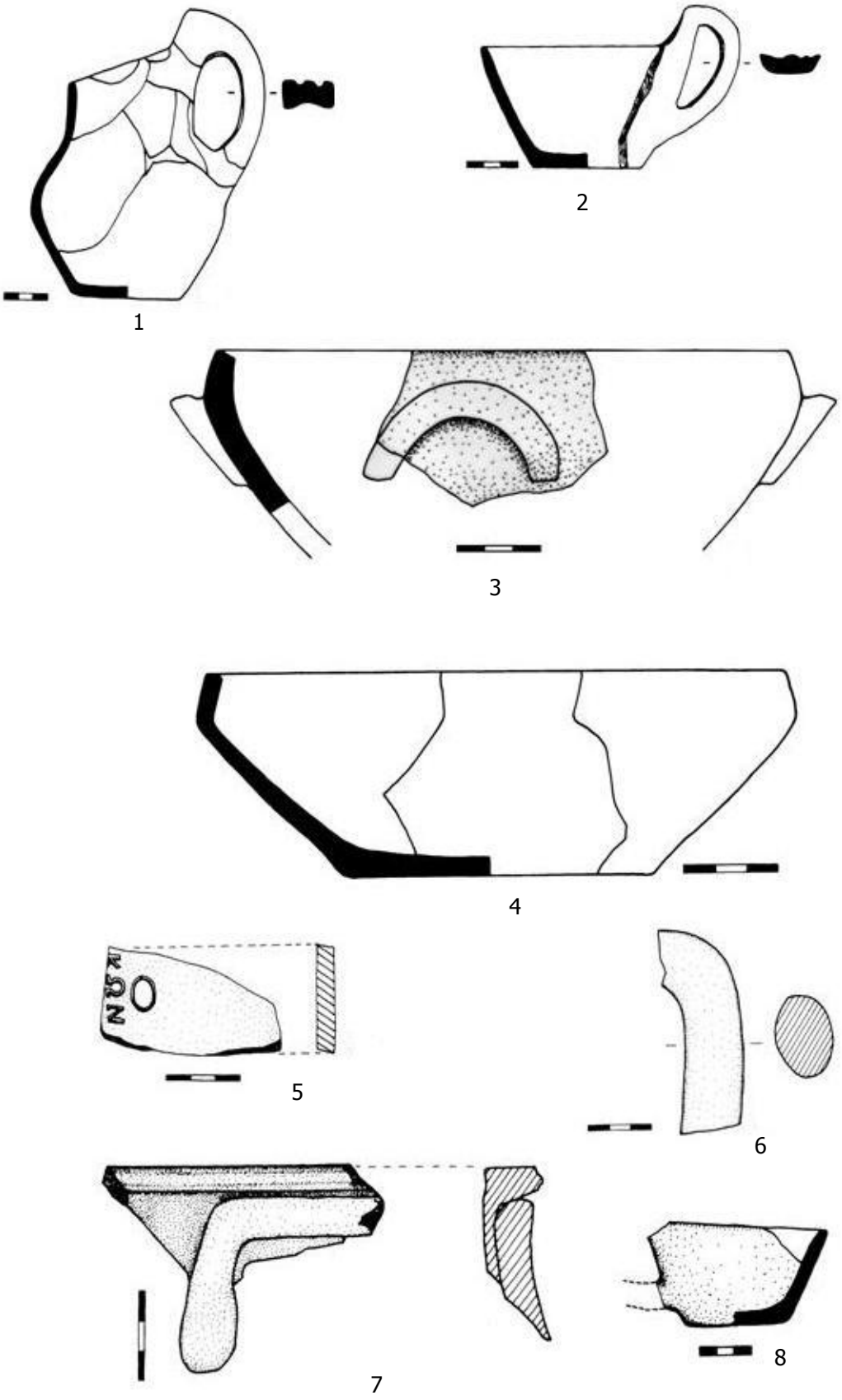

Planşa IV. Orbeasca de Sus 'Cetate'. 1-6 vase ceramice modelate la roată şi cu mâna. Orbeasca de Sus 'Cetate'. 1-6 wheel made and hand made vessels.

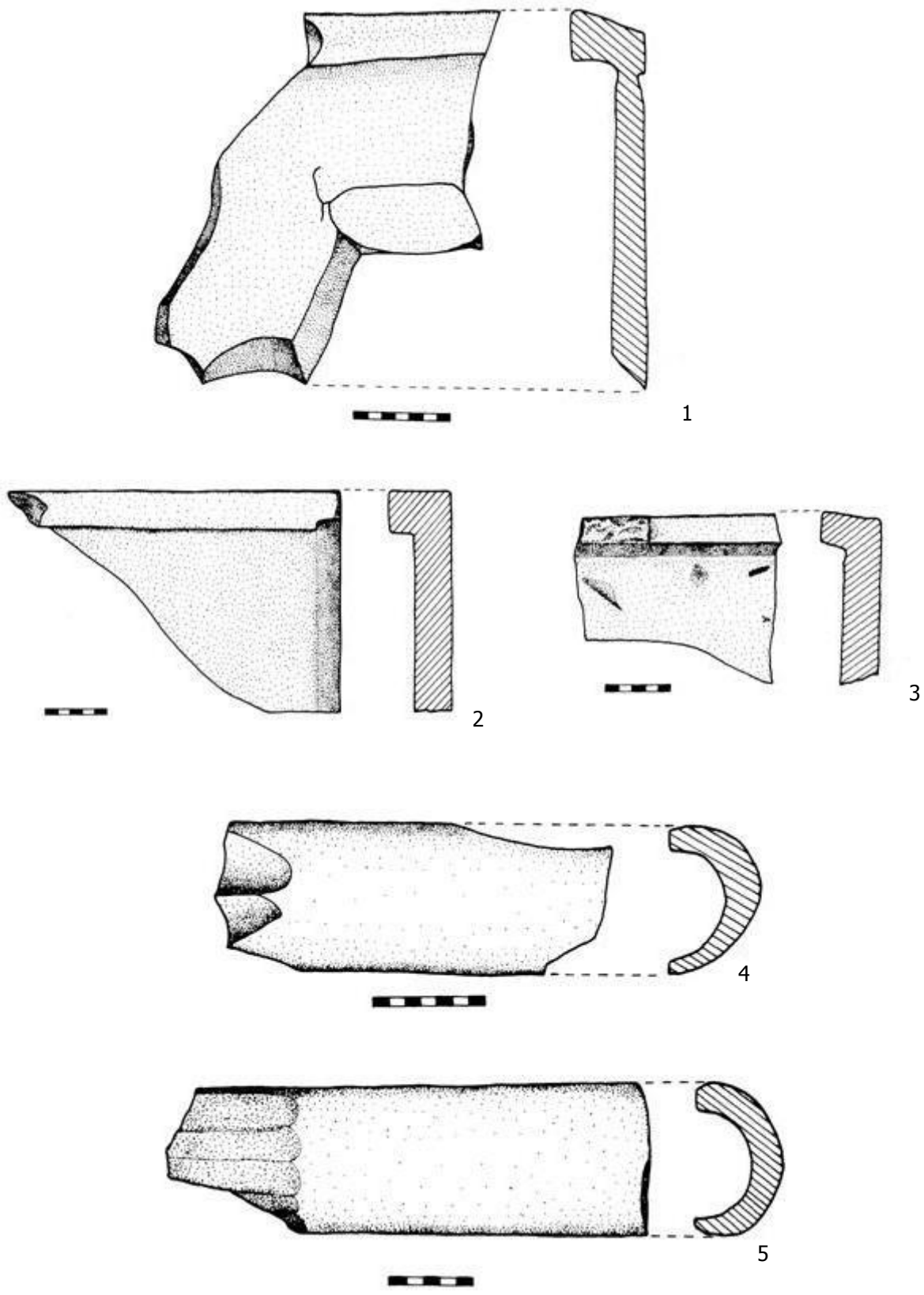

Planşa V. Orbeasca de Sus 'Cetate'. 1-5 ţigle.

Orbeasca de Sus 'Cetate'. 1-5 tiles.

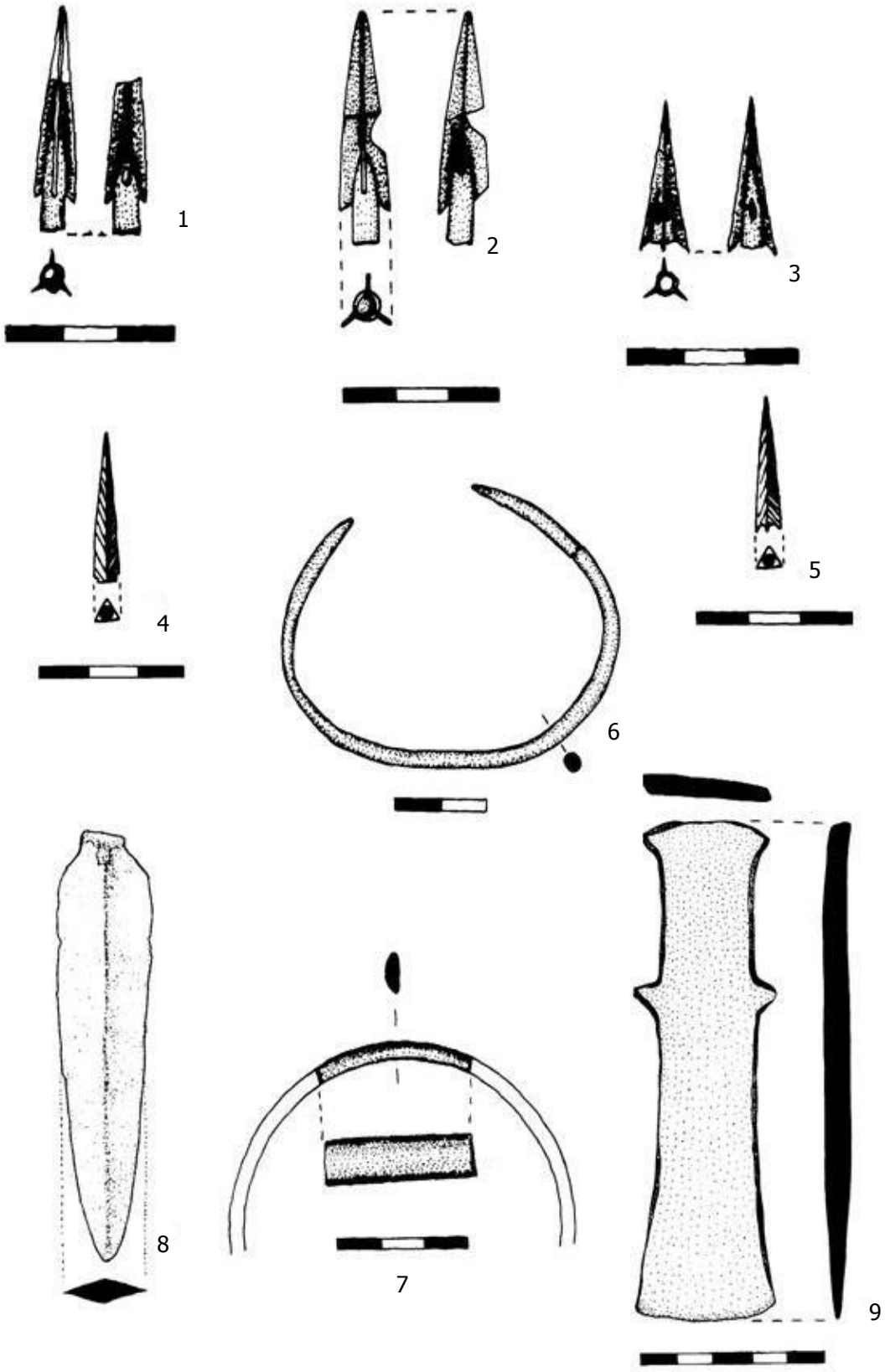

Planşa VI. Orbeasca de Sus 'Cetate'; 1-5 vârfuri de săgeată; 6, 7 brăţări de bronz; 8 vârf de lance; 9 topor cu aripioare (8 după E. Moscalu).

Orbeasca de Sus 'Cetate'; 1-5 arrowheads; 6, 7 bronze bracelet; 8 spear head; 9 finned ax (8 after E. Moscalu).

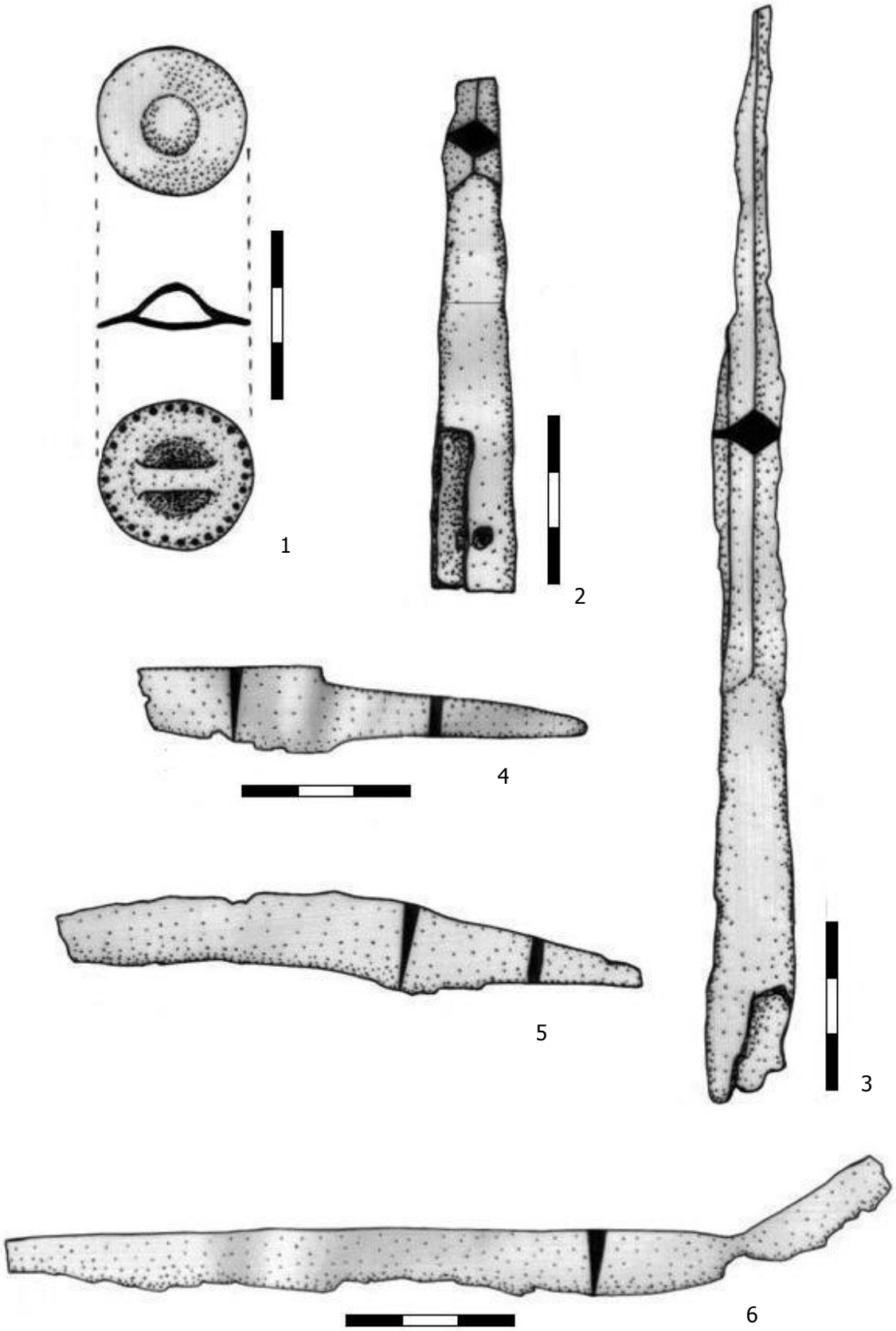

Planşa VII. Orbeasca de Sus 'Cetate'. 1 aplică; 2, 3 vârfuri de lance; 4-6 cuţite (1 bronz; 2-6 fier). Orbeasca de Sus 'Cetate'. 1. plaque; 2, 3 spear heads; 4-6 knives (1 bronze; 2-6 iron).